

The Media Portrayal of Cannabis in Relation to Criminal Activities

NOVÁK, P., MIOVSKÝ, M., ŠŤASTNÁ, L.

Centre for Addictology, Department of Psychiatry, 1st Faculty of Medicine, Charles University in Prague and General University Hospital in Prague, Czech Republic

Citation: Novák, P., Miovský, M., Šťastná, L. (2009). Mediální obraz konopných drog v souvislosti s kriminální činností. *Adiktologie*, 9(4), 196–203.

BACKGROUND: Analysis of the content of media messages, as an integral part of discourse analysis, is also used to identify predominant stories which shape public opinion about drug policy and substance use, influence the drug policy. **AIMS:** To find out about the media portrayal of cannabis and alcohol in relation to criminal activities. To point out stories and narrative constructions of social reality which predominate in media coverage but do not correspond to the objective risks. **METHODS:** Content analysis of media messages was selected as a method which made it possible to carry out systematic research into a great deal of media coverage. In order to conduct statistical analysis, it was necessary to encode the relevant messages using a system of operationalised variables. The original Manual for Coding of Media Messages, the development and testing of which were the main tasks of the project under implementation, was used for this purpose. This approach is generally based on the principle of the quantification of qualitative data using the scaling method. The rate of occurrence of the relevant variables under observation and their mutual relationships were looked for. **SAMPLE:** A total of 8,691 items presented

by the Czech media in relation to the drug issue (including 5,317 printed articles, 1,910 messages provided by news agencies, and 1,021 and 443 items of television and radio coverage respectively) were encoded into the database in 2007. **RESULTS:** The media associate the use of cannabis with criminal activities to a greater degree than is the case with alcohol use. This difference mainly results from primary drug-related crime. The media do not sufficiently highlight the social risks related to alcohol use. In the media coverage of these risks, each of the addictive substances under consideration is associated with a different target group in the population, and, as far as cannabis is concerned, it is often the case that no target groups are distinguished. The media coverage of cannabis mostly features news items whose subject matter involves measures aimed at the reduction of supply, rather than demand. **CONCLUSIONS:** The media are involved in the constitution of the social context of measures intended to control the use of addictive substances, in which the use of alcohol, which poses a greater danger in both health and social terms, is not only tolerated, but often socially approved of.

KEY WORDS: ALCOHOL – CANNABIS – CRIME – MEDIA DISCOURSE – NARRATIVE CONSTRUCTION

Submitted: 25 / OCTOBER / 2009

Accepted: 13 / NOVEMBER / 2009

Grant support: GACR No. 406/07/0541

Address for correspondence: Petr Novák / petr22novak@seznam.cz / Sezimova 2647, 390 02 Tábor, Czech Republic

Mediální obraz konopných drog v souvislosti s kriminální činností

NOVÁK, P., MIOVSKÝ, M., ŠTASTNÁ, L.

Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze

Citace: Novák, P., Miovský, M., Štastná, L. (2009). Mediální obraz konopných drog v souvislosti s kriminální činností. *Adiktologie*, 9(4), 196–203.

VÝCHODISKA: Analýza obsahu mediálních sdělení jako nedílná součást analýzy diskurzu slouží mj. k odhalení dominantních příběhů, které utvářejí názor společnosti na drogovou politiku a užívání návykových látek, ovlivňují podobu drogové politiky a pomáhají nám lépe pochopit způsob jejího utváření. **CÍLE:** Zjistit, jaký je mediální obraz konopných drog a alkoholu v souvislosti s kriminální činností. Poukázat na dominující mediální příběhy a narativní konstrukce sociální reality, které nekorespondují s objektivními riziky užívání konopných drog a podceňují negativní společenské a zdravotní dopady alkoholu. **METODY:** Zvolili jsme metodu obsahové analýzy mediálních sdělení, která nám umožnila systematicky zkoumat značné množství mediálních obsahů. Pro potřebu statistické analýzy bylo nutno tyto obsahy zakódovat v rámci soustavy operacionalizovaných proměnných. Pro tento účel jsme použili původní Manuál pro kódování mediálních zpráv, jehož vývoj a ověření byly hlavními úkoly realizovaného projektu. Obecně je tento přístup založen na principu kvantifikace kvalitativních dat metodou škálování. Zjišťována byla při-

tom frekvence výskytu sledovaných relevantních proměnných a vzájemné vztahy mezi nimi. **SOUBOR:** Celkem bylo do databáze v roce 2007 zakódováno v českých médiích 8 691 článků týkajících se drogové problematiky (5 317 tisk, 1 910 tiskové agentury, 1 021 televize a 443 rádio). **VÝSLEDKY:** Média spojují užívání konopných drog s trestnou činností ve větší míře než v případech užívání alkoholu. Tento rozdíl je způsoben převážně primární drogovou kriminalitou. Média dostatečně neakcentují sociální rizika spojená s užíváním alkoholu. Média spojují tato rizika u obou návykových látek s odlišnými cílovými skupinami v populaci a v případech konopných drog často mezi cílovými skupinami nerozlišují. V mediálních sděleních o konopných drogách převažují články tematicky zaměřené na opatření omezující nabídku oproti poptávce. **ZÁVĚRY:** Média se podílejí na vytváření společenského kontextu opatření regulujících užívání návykových látek, ve kterém je užívání zdravotně a sociálně nebezpečnějšího alkoholu nejenom tolerováno, ale často i sociálně schvalováno.

KLÍČOVÁ SLOVA: ALKOHOL – KONOPNÉ DROGY – KRIMINALITA – MEDIÁLNÍ DISKURZ – NARATIVNÍ KONSTRUKCE

Došlo do redakce: 25 / ŘÍJEN / 2009

Přijato k tisku: 13 / LISTOPAD / 2009

Grantová podpora: GACR No. 406/07/0541

Korespondenční adresa: Petr Novák / petr22novak@seznam.cz / Sezimova 2647, 390 02 Tábor

● 1 ÚVOD: MÉDIA JAKO TVŮRCE DISKURZU

Schopnost zpracovat, vyhodnotit a využít podněty přicházející z okolního světa je stále více ztotožňována se schopností zpracování, vyhodnocení a využití podnětů, které k nám přicházejí z médií. Specifický typ sociální komunikace, na jejíž realizaci se média podílejí, představuje stále významnější podobu politického, ekonomického i kulturního života současné společnosti (Jiráček, Köpplová, 2007). Stále častěji se setkáváme s termíny, jakými jsou například informační společnost (Musil, 2007) nebo mediální elektronická kultura (McLuhan, 2000).

Média nám zprostředkovávají významy a značnou měrou se podílejí na tom, jakým způsobem vnímáme a interpretujeme naši „subjektivní realitu“. De facto se pro nás stávají jedním z nejdůležitějších tvůrců, držitelů a zprostředkovatelů dominujícího diskurzu v určité kultuře a společnosti. Slovo diskurz je termínem mnohovýznamovým. Je možné jej jednoduše přeložit jako rozpravu, popřípadě slovní vyjádření ústní nebo písemné. Pro potřeby naší diskurzivní analýzy mediálních obsahů o drogách jej však budeme vnímat ve významu, který mu dal francouzský filozof a psycholog M. Foucault (1980, 1994a, 1994b, 1999). Jednotlivé diskurzy chápe jako specifické konstelace vědění. Schopnost, spíše možnost, jednotlivce účastnit se různých diskurzů/rozprav, které tuto společnost utvářejí, je přímo úměrná jeho mocenské pozici v dané společnosti. Mediální diskurz drogové problematiky je vlastně dominantním příběhem (White, 1991), který nám podává informaci o tom, jakou má daná droga ve společnosti pozici a jak se podle tohoto návodu zachovat. Analýzu diskurzu dnešní věda respektuje jako samostatnou metodu a někteří jako samostatnou vědní disciplínu. Ve smyslu disciplíny spadá do jejího širokého záběru zájem o jevy a události ve sféře politické, sociologické, mocenské, ekonomické etc. (Vybíral, 2006). Vychází primárně z toho, že k vytváření obrazů a verzí sociální reality je nezbytné užití instrumentální funkce jazyka. Jazyk organizovaný do diskurzů utváří způsob, jakým lidé svět pojmenovávají, hodnotí, vnímají a vztahují se k němu (Bačová, 2000). Analýza obsahu mediálních sdělení o drogách jako nedílná součást analýzy diskurzu by měla sloužit především k odhalení dominantních příběhů, které utvářejí názor společnosti na drogovou politiku a užívání jednotlivých návykových látek obecně.

● 2 PŘÍBĚH DROGY (NARATIVNÍ KONSTRUKCE)

Představa individuální mysli v individuálním těle kdysi omezovala naše schopnosti pracovat s lidskou myslí jako s interpersonálním fenoménem a zasazovat ji do historicko-kulturního kontextu jazyka a společnosti. Mluvení není činností pasivní nebo neutrální. Sdělováním významu vytváříme realitu. Pokaždé, když použijeme slovo, dodáváme legitimitu rozdílu, která tato slova vytvářejí. Struktura

jazyka propůjčuje zdánlivou logiku našemu vnímání a popisu sociálního světa. Byli jsme socializováni tak, abychom zaměňovali „logické“ se „skutečným“ (Freedman, Combs, 2009). Metafora sociální konstrukce nás upozorňuje, že se sociální realita vytvářela v rámci interakcí s ostatními lidmi a institucemi. Měli bychom se tudíž zaměřovat na to, jaký má sociální realita vliv na důležitá drogová témata a adiktologickou problematiku. Mnozí autoři (Berger, Luckmann, 1999; Gergen, 1985; Novák, 2009 a jiní) popisují, jak myšlenky, reprezentace a názory získávají ve společnosti postavení reality. Všechno, co vytváří psychologickou strukturu skutečnosti, vzniká ze sociálních interakcí v průběhu času. Lidé si svou společnou realitu konstruují souběžně s tím, jak jí prožívají a jak o ní mluví či slyší mluvit. V sociálních vědách se v průběhu 2. poloviny 20. století začala k výzkumu komunikované sociální reality užívat interpretativní metoda, kterou si přisvojují jak sociologové, tak lingvisté. Oběma je však společný pokus odpovědět na otázky interpretace kódovaných významů. Postmoderní sémiotika a literární kritika stále častěji hovoří o analogii s příběhem nebo textem, který si účastníci rozpravy čtou jako svého průvodce realitou (DeFleur, Ballová-Rokeachová, 1996; Freedman, Combs, 2009). Právě takovým průvodcem světem drog se stávají pro širokou veřejnost mediální sdělení týkající se této problematiky. Realita, jež nás obklopuje, je každým okamžikem vytvářena v jazyce, který používáme. Při životě ji udržují především mediální příběhy, které žijeme a vyprávíme, čímž je legitimizujeme a předáváme dál.

Přední světový představitel narativní a sociálně-konstrukcionistické tradice v psychoterapii M. White (1991) upozorňuje na důležitost sledování nejen příběhů jednotlivých lidí, ale především velkých kulturních a kontextových příběhů. Příběhy, které začnou v určité společnosti převládat nad jinými, nazývá příběhy dominantními. Tyto dominantní příběhy budou následně definovat preferované způsoby myšlení a „normalitu“ chování v dané kultuře. Ve zřejmé shodě s Foucaultem je White přesvědčen, že máme velmi silný sklon považovat dominantní příběhy za obraz „objektivní reality“. Snadno také podléháme klamu, že jsme takoví, jak o nás vyprávějí dominantní příběhy. O dominantním příběhu je možné říci, že je stejně tak jednotkou moci jako významu. Ve schopnosti/možnosti vyprávět dominantní příběh je patrný politický akcent. Alternativní příběhy nejsou obvykle oficiálními médii a společností přijímány. Stávají se tedy jakousi narativou undergroundu. Vztáhneme-li výše řečené na drogovou problematiku, jistě vzpomeneme na příběh „O ztraceném člověku“, který již po několika marihuanových experimentech neodvratně směřuje k letálnímu předávkování heroinem. „Když se bavíme s feťákem, který skončí na heroinu, většinou řekne, že zprvu začínal s marihuanou. ...právě přechod z marihuany na tvrdé drogy zavádí mnohé jejich uživatele na scesti. Aby

měli peníze na drogu, musí krást, ...“ (MF Dnes, 22. 3. 2006, kraj Moravskoslezský)

Je třeba se proto soustředit na to, jak významy zprostředkovávané nám médii formují náš svět, názory a kritický pohled na realitu. Svět je tam venku, ale jeho popis, podle něhož v tomto světě jednáme, nikoli. Odhalit trhlinu mezi „skutečností“ a „programem“, který je do nás vložen médii, je nesmírně důležité. Média nám mohou pomoci označit určitý aspekt zkušenosti, jenž se však může stát problematickým, pokud zapomeneme, že se jedná jen o užitečnou sociální konstrukci. Analýza mediálních sdělení by měla mít za cíl odhalit nebezpečné dominantní příběhy, v nichž žijeme. Jelikož používané příběhy mají vliv na to, co vidíme, slyšíme a cítíme, je důležité je promyšlet a uvážlivě volit. Z postmoderního pohledu je více, nikoli méně, nutné zvažovat naše konstrukce a pečlivě rozhodnout, jak s nimi zacházet (Freedman & Combs, 2009). Média nám vytváří optiku, skrze niž interpretujeme svět.

● 3 DROGY V SOUVISLOSTI S KRIMINÁLNÍ ČINNOSTÍ

To, že svět drog je světem kriminálním, je jednou z nejčastěji medializovaných tezí. Často se pak stává, že veřejnost zachází s tímto velmi zjednodušeným konstatováním jako s hotovým faktem (Miovský, Sochůrek, Gajdošíková, 2003). Média tak vytvořila silnou asociaci mezi užíváním drog a páčáním trestné činnosti, násilím a brutálním zločinem (Mravčík, 2007). V určitém časovém a kulturním kontextu může být jedna návyková látka obecně přijímána a tolerována, zatímco její užívání může být kulturou odlišnou zapovězeno a za přestoupení tohoto zákazu mohou následovat tvrdé sankce. Z okruhu nebezpečných drog a návykových látek nelze proto v žádném případě vyjmát v naší kultuře legální a dobře společensky tolerované užívání alkoholu a tabáku. Podle V. Běláčkové (2007) je drogová problematika často bulvarizována i tzv. „seriózními“ deníky. Za indikátory bulvarizace v médiích můžeme považovat snahu o skandalizaci a šíření paniky ve sděleních o drogách. Výjimkou nejsou ani mediální sdělení, která pracují s daty vědomě nesprávným způsobem, a uvádějí tak příjemce informace úmyslně v klam. Například zatajení faktu, že zájem o rekreační drogy namísto drog s vysokou společenskou nebezpečností je výsledkem úspěšné drogové politiky, odporuje žurnalistické etice. Velmi vysoké procento mediálních sdělení o drogách ve spojitosti s trestnou činností bylo v devadesátých letech u nás zapříčiněno především faktem, že nejčastějším zdrojem informací byli pro média pracovníci policie a soudů (Běláčková, 2008; Mravčík, 2007; Sivek, Miovská, Miovský, 2008). Kriminalita jako apel na první signální soustavu je také součástí prodejní strategie nově vzniklých médií (Mravčík, 2007).

Důsledky užívání drog jsou veřejností vnímány velmi citlivě, zvláště jedná-li se o důsledky spojené s páčáním

trestné činnosti. H. Gajdošíková (2008, p. 454) se přidružuje v našich podmínkách vžitého členění na primární a sekundární drogovou kriminalitu. Primární drogovou kriminalitou označujeme drogové trestné činy upravené v ustanoveních §187 až §188a trestního zákona (trestné činy spočívající v nedovoleném zacházení s omamnými a psychotropními látkami). V případě sekundární drogové kriminality se jedná o nakládání s nelegální drogou, ale spíše se jedná o majetkovou trestnou činnost. Prostředky na koupi drogy jsou legální cestou prakticky nedosažitelné (Zábranský et al., 1997). Z velké části se jedná o kriminalitu latentní a neobjasněnou, takže přesné údaje o sekundární kriminalitě nelze vyčíst z žádných statistických databází a nezbyvá než se uchýlit jen k přibližným odhadům (Gajdošíková, 2008). Až na výjimky (Miovský, Sochůrek, Gajdošíková, 2003) se v naší odborné literatuře prakticky nehovoří o tzv. terciární drogové kriminalitě, která často splývá s drogovou kriminalitou sekundární. Jedná se o trestné činy páchané na samotných uživatelích drog.

Neexistuje zatím žádný signifikantní důkaz, který by potvrdil, že intoxikace nelegální drogou prolamuje morální bariéry a zvyšuje ochotu páchat trestnou činnost (Zábranský et al., 1997). Přehledně zpracovanou statistiku o drogové trestné činnosti poskytuje publikace Marešové et al. (2003, pp. 39–49). Předkládá zde srovnání trestné činnosti pod vlivem legálních (alkoholu) a nelegálních návykových látek. Podle této statistiky předčil alkohol v letech 2000–2002 počtem trestných činů nelegální látky téměř devětkrát. Žádná droga není natolik spojena s násilným zločinem jako alkohol (Zábranský et al., 1997). Údaje o trestné činnosti vykazují relativní konzistenci, což nelze říci o trestných činech spáchaných pod vlivem drog nelegálních (Miovský, Sochůrek, Gajdošíková, 2003). T. Zábranský et al. (1997, p. 18) připouští, že jakýkoli přesun od konzumace alkoholu ke konopí by téměř jistě snížil počet trestných činů. V naší kultuře dobře přijímaný a tolerovaný pohled na alkohol však v kulturách odlišných platit nemusí. Buddhističtí mniši v Indii považovali konopí za cenný zdroj meditačního materiálu, zatímco alkohol označovali sanskrtským slovem „súra“, které volně přeloženo znamená „faleš, ubohost, temnotu“ (Escobedo, 2003). Je třeba mít na paměti, že drogy jsou látky inertní a riziko mohou představovat až v rukou riskantně nebo nezodpovědně se chovajícího člověka (Radimecký, 2008).

● 4 RÁMEC A CÍLE STUDIE

● 4 / 1 Cíl výzkumu

Tento článek je součástí výzkumného projektu Centra adiktologie Psychiatrické kliniky 1. LF UK v Praze, který si klade za cíl zmapovat mediální sdělení uveřejněná ve veřejnoprávních, privátních a jiných typech médií se zaměřením na oblast legálních a nelegálních návykových látek. Naším zá-

měrem bylo navázat na studentský projekt Katedry psychologie FF UP v Olomouci, v jehož rámci byly provedeny čtyři dílčí projekty obsahové analýzy založené na procesu kvantifikace kvalitativních dat prostřednictvím metody škálování. Tyto dílčí projekty se zaměřily na analýzu zpráv týkajících se užívání konopných drog (Sivek, Miovská, Miovský, 2008), alkoholu (Kováčová, 2005), stimulací a opioidů (Grohmannová, 2006) a tabáku (Brachová, 2004).

● 4 / 2 Výzkumný problém

Cílem výzkumu je provést obsahovou analýzu mediálních sdělení a zjistit, jaký je obraz konopných drog a alkoholu v souvislosti s kriminální činností, který je nám médií předkládán. Dále považujeme za důležité poukázat na dominující mediální příběhy a narativní konstrukce sociální reality, které dle našeho názoru nekorrespondují s objektivními riziky užívání konopných drog a podceňují negativní společenské a zdravotní dopady alkoholu.

● 4 / 3 Stanovení hypotéz

1/ Média budou ve sděleních o konopných drogách akcentovat jiná témata než u alkoholu.

2/ Média spojují užívání konopných drog se zdravotními riziky a ohrožením života častěji než v případě užívání alkoholu.

3/ Média budou rizika u obou návykových látek spojovat s odlišnými cílovými skupinami v populaci.

4/ V mediálních sděleních o konopných drogách budou převažovat články tematicky zaměřené na opatření omezující nabídku oproti poptávce.

5/ Média spojují užívání konopných drog s trestnou činností ve větší míře než v případě užívání alkoholu a tento rozdíl je způsoben převážně tzv. primární drogovou kriminalitou.

6/ Celkově budou mediální sdělení o konopných drogách vyvízet negativněji než o alkoholu.

● 5 SOUBOR A METODY

● 5 / 1 Databáze

Do databáze byly zakódovány všechny zprávy týkající se drogové problematiky, které byly v roce 2007 v médiích zveřejněny. Celkem bylo tedy zakódováno 8 691 článků. Celkem 5 317 (61 %) článků bylo publikováno v tisku, 1 910 článků (22 %) zveřejnily tiskové agentury, 1 021 (11,7 %) televize a 443 (5 %) rádio. Data byla kódována podle manuálu kódování vytvořeného v předchozích studiích (Sivek, Miovská, Miovský, 2008; Kováčová, 2005; Grohmannová, 2006; Brachová, 2004) a revidovaného v rámci této výzkumné studie (Miovská, Běláčková, Miovský, 2008; Šťastná, Miovský, Gajdošíková, 2009). Bylo kódováno 25 znaků, od deskriptivních (datum zveřejnění zprávy, název média, strana) až po více kvalitativní proměnné (např. zaměření článku, charak-

teristika uživatelů, popis akutních účinků intoxikace, popis dlouhodobých účinků intoxikace).

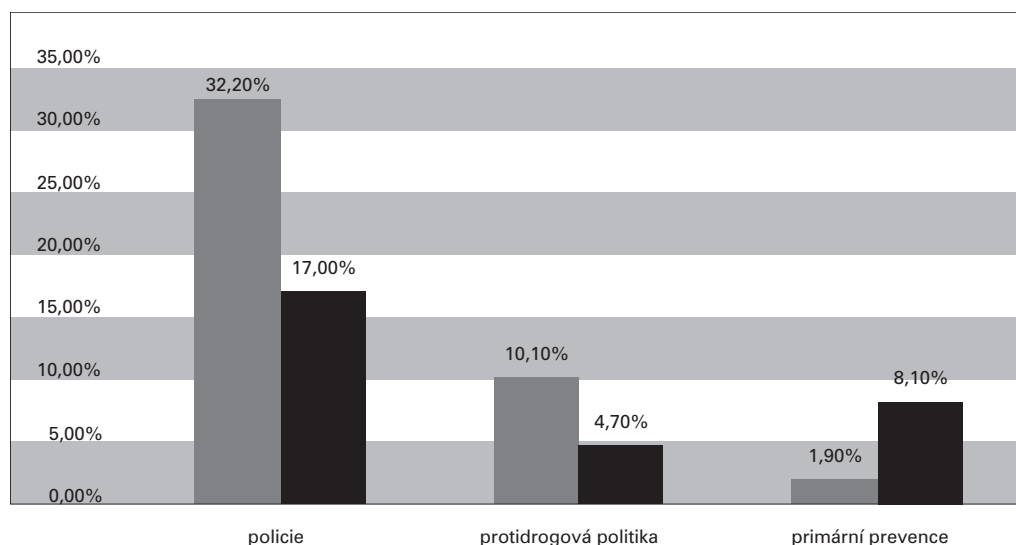
● 5 / 2 Kvantitativně-kvalitativní práce s daty

Vzhledem k povaze námi prováděné studie mediálního diskurzu návykových látek jsme zvolili metodu obsahové analýzy mediálních sdělení. Provádět obsahovou analýzu mediálních sdělení znamená odpovídat na otázku, jaká je povaha informací předkládaných příjemci médií (Sivek, Miovská, Miovský, 2008). Tato metoda, která se pohybuje na hranici kvalitativní a kvantitativní metodologie, nám umožňuje systematicky zkoumat značné množství obsahů, je strukturovaná a snadno ověřitelná (Janoušek et al., 1986). Podstatou zkoumání obsahů mediálních sdělení je jejich kvalitativní kategorizace podle výskytu přesně vydefinovaných znaků. Abychom mohli kvalitativní znaky adekvátně kvantifikovat pro potřebu statistické analýzy, bylo nutno jejich obsah zakódovat v rámci soustavy operacionalizovaných proměnných (Šťastná, Miovský, Gajdošíková, 2009). Dobře provedený výběr a kvantifikace znaků pak může odhalit, v jaké míře se různé obsahy vyskytují a jak spolu koreluje jejich vzájemný výskyt. Stanovení proměnných se tak stává klíčovým momentem obsahové analýzy. Vyhodnocení a zpracování dat jsme provedli za pomoci statistického softwaru SPSS. Zjišťována byla přítomnost frekvence výskytu sledovaných relevantních proměnných a vzájemné vztahy mezi nimi.

● 6 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Byla potvrzena první hypotéza, která postuluje, že média budou ve sděleních o konopných drogách akcentovat jiná témata než u alkoholu. Hlavním tématem sdělení o konopných drogách byla v 305 člancích z 947 (32,2 %) signována kategorie „policie“, následně pak v 96 člancích (10,1 %) kategorie „protidrogová politika“. Oproti tomu u mediálních sdělení o alkoholu bylo v kategorii „policie“ signováno jen 69 článků z 407 (17 %), do kategorie „protidrogová politika“ už jen 19 článků (4,7 %). Stejně statisticky významný rozdíl ($p = 0,01$) je pozorovatelný i v kategorii „primární prevence“. Alkohol byl v této kategorii signován v 33 člancích (8,1 %), zatímco konopné drogy jen v 18 člancích (1,9 %) (graf 1).

Druhá hypotéza, že média spojují užívání konopných drog se zdravotními riziky a ohrožením života častěji než v případě užívání alkoholu, se nepotvrdila. Média si dobře uvědomují riziko letálních následků akutní intoxikace. U alkoholu bylo signováno kategorií „smrt“ 33 článků z 368 (9,0 %) oproti 7 článkům z 639 (1,1 %) u konopných drog, což je statisticky významný rozdíl ($p = 0,01$). V dlouhodobých účincích užívání alkoholu média upozorňují na zvýšené ohrožení zdravotního stavu. V kategorii „zdravotní problémy“ je signováno u alkoholu 40 článků z 333 (12,0 %), zatímco u konopných drog jen 24 sdělení z 574 (4,2 %).

Graf 1 / Graph 1

„Hlavní témata“ mediálních sdělení (konopné drogy vždy v prvním sloupci, alkohol ve druhém), statistická hladina významnosti $p=0,01$

“Main topics” of media news (cannabis and alcohol constitute the first and second columns, respectively)

Level of statistical significance $p=0.01$

Statistická analýza potvrdila třetí hypotézu, že média budou rizika u obou návykových látek spojovat s odlišnými cílovými skupinami. Co se týče uživatelů dvou zkoumaných návykových látek, pozorujeme významné statistické rozdíly ($p = 0,01$) v kategorii „mladiství“, 34 článků z 423 (8,0 %) u alkoholu oproti 32 článkům 952 (3,4 %) u konopných drog; v kategorii „děti“ u alkoholu 33 článků (7,8 %) oproti 29 článkům (3,0 %) u konopných drog a v kategorii „nerozlišeno“ u alkoholu 77 článků (18,2 %) oproti 281 článkům (29,5 %) u konopných drog.

Ze statistické analýzy jasně vyplývá (významné na $p = 0,01$), že v mediálních sděleních o konopných drogách převažují články tematicky zaměřené na opatření omezující nabídku oproti poptávce, čímž je potvrzena čtvrtá hypotéza. Represivní opatření zastoupená kategorií „police“ v 305 článcích z 947 (32,2 %) výrazně svou četností převažují nad pouhými 18 články (1,9 %) v kategorii „primární prevence“ (viz graf 1).

Potvrdila se i pátá hypotéza, která předpokládala, že média spojují užívání konopných drog s trestnou činností ve větší míře než v případě užívání alkoholu a tento rozdíl je způsoben převážně tzv. primární drogovou kriminalitou. V celkovém vyznění obsahu článku bylo signováno kategorií „trestný čin“ 347 článků z 1009 o konopných drogách (34,4 %), zatímco do této kategorie bylo zařazeno jen 58 článků z 417 (13,9 %) o alkoholu, což je statisticky významný rozdíl na hladině významnosti $p = 0,01$. Z celkového počtu 795 článků hovořících o konopných drogách v souvislosti s trestnou činností spadá 334 článků (42,0 %) pod primární drogovou kriminalitu.

Nebyla potvrzena šestá hypotéza, že celkové vyznění mediálních sdělení o konopných drogách bude negativnější

než o alkoholu. Alkohol vyznívá negativně ve 181 článcích z 446 (40,6 %), zatímco konopné drogy jen v 199 článcích z 1209 (16,5 %). O konopných drogách se hovoří v mediálních sděleních nejčastěji neutrálně 507 článků (41,9 %).

● 7 DISKUZE

Metoda obsahové analýzy mediálních sdělení, kterou jsme použili ke studii a hlubšímu proniknutí do mediálního diskurzu návykových látek, se pohybuje na hranici kvalitativní a kvantitativní metodologie. Tato studie se tak může považovat za metodologické přemostění mezi kvantitativním a kvalitativním přístupem, mezi nimiž se ostrá hranice často stírá a v mnoha případech se stává především jen didaktickou pomůckou. V mnoha konkrétních aplikacích často přestává mít smysl toto rozlišení vůbec používat (Miovská, Běláčková, Miovský, 2008). Je proto účelné chápat je jako dva kooperující přístupy využívající různé metody, různé uvažující o možnostech adiktologického výzkumu konstruované reality daného člověka nebo skupiny, a tím generující různé roviny příběhů a narativních diskurzů.

V naší studii se potvrdil známý fakt, že okruh tematicky se zaměřující na potlačování nabídky dominoval svou četností nad tématy vztahujícími se k okruhu mediálních sdělení, která se zaměřují na eliminaci poptávky (Běláčková, 2008; Mravčík, 2006; Sivek, Miovská, Miovský, 2008). Represivní opatření policie jsou tedy více medializovaná než tematický okruh primárněpreventivních opatření, léčby, následné péče a harm reduction. Média tedy vytvářejí mylný dojem a předávají společnosti falešný příběh o konopné droze jako primárně kriminogenním činiteli. Tento výrazný nepoměr se dá vysvětlit tím, že zatímco Policie ČR navázala po roce 1989 na předchozí spolupráci s médii, při-

čemž po revoluci mohla začít informovat o rostoucí drogové kriminalitě. Státní, nestátní a neziskové organizace v oblasti drogové problematiky a prevence vznikaly v nových zemích EU až v průběhu 90. let a jako informační zdroj začaly médiím sloužit až postupem času (Běláčková, 2008). Ze zdrojů, které nejsou přímo spojeny s médii, komunikují výše uvedené významy nejčastěji policisté a soudci. V mediálních sděleních o trestné činnosti informují výrazně více než pomáhající pracovníci zapojení v léčebných a preventivních programech, kteří o kriminalitě v souvislosti s trestnou drogovou problematikou a protidrogovou politikou tak často nehovoří (Sivek, Miovská, Miovský, 2008). Přesto, že tento trend stále přetrvává, dochází k postupnému odklonu od kriminálních aspektů v mediálním diskurzu drog prezentovaným evropskými médii. Mediální obraz se díky působení nestátních a neziskových organizací zaměřujících se na prevenci značně vyvíjí (Běláčková, 2008).

Vycházeli jsme z předpokladu, že média budou v případě alkoholu některé oblasti zdravotních rizik, popřípadě trestné činnosti zmiňovat jen okrajově nebo je budou opomíjet, přestože jde o klinicky a sociálně významné oblasti, a celkově budou mediální sdělení o konopných drogách vyznívat negativněji než o alkoholu. Tento náš předpoklad se nepotvrdil a paradoxně se ukázalo, že alkohol je medializován s negativnější konotací než konopné drogy, což ovšem neodpovídá současnému mediálnímu diskurzu drogové problematiky. Toto výzkumné zkusení je s největší pravděpodobností způsobené tzv. „černou kronikou“, do které spadá velká část mediálních sdělení o alkoholu. Kategorie „černá kronika“ však nebyla kódována, ale pravděpodobně je důležitou intervenující proměnnou, která negativně ovlivnila výslednou statistickou analýzu tím, že od ní nelze oddělit tzv. „řádná“ sdělení.

Média naprosto opomíjejí důležitý fenomén tzv. terciární drogové kriminality, která je často opomíjena a nepřesně popisována i v odborné literatuře. V roli oběti jsou v tomto případě de facto samotní uživatelé drog. Často se i autoři odborných prací někdy této skutečnosti vyhýbají a uživatelé, v souladu se stávajícím společensko-politickým diskurzem reprezentovaným pro většinu populace především médii, popisují výhradně jako původce trestné činnosti (Miovský, Sochůrek, Gajdošíková, 2003). Je však naprosto nezpochybnitelné, že se mnozí uživatelé stávají kvůli své závislosti obětí trestné činnosti jiných osob.

Způsob, jakým média informují o drogové problematice, má silný negativní dopad nejen na samotné uživatele, ale i na jejich rodiny a v neposlední řadě na zdravotnické pomáhající pracovníky a samotnou léčbu závislostí. Nepřesné a zkreslené mediální sdělení může mít potenciálně velmi škodlivé účinky. Média často nesprávně zobrazují uživatele jako zločince nebo „feťáky“ spíše než jako běžnou experimentující populaci nebo lidi se zdravotním problémem. Použití nesprávné terminologie a nepřesné označení účelu léč-

by může vést k chybné interpretaci její důležitosti a často od ní odrazuje vážně závislé uživatele drog. V rámci harm reduction by bylo velice prospěšné, aby se média neuchylovala k bulvarizaci a více se zaměřovala na referování o objektivních důsledcích jednotlivých drog, rozlišovala jejich objektivní nebezpečnost a sociální dopady a pozitivně referovala o důležitosti a výhodách prevence, léčebných opatření a následné péče.

Adiktologický výzkum je často prezentován jako objektivní činnost bez hodnotových soudů, ale logicky vzato, z pouhých faktů praktické závěry odvodit nelze. Předpokládá se, že specifická úloha výzkumného pracovníka je zcela neslučitelná s pozicí stoupence určitých názorů a postojevých tendencí k protidrogové politice. Obecně však tento předpoklad neplatí, a je proto v zájmu etiky výzkumu zohlednit fakt, že motivy lidského jednání nejsou vždy zcela vědomé a podle teorie kognitivní disonance je jednodušší uvést v omyl sama sebe než ostatní. V kontextu sociálních věd zůstanou závěry vždy nejisté a pravděpodobnostní. V politických a mediálních diskusích je častou praxí získávání bodů tím, že jedinec spojí svůj vlastní názor s obecně přijatelnými preferencemi a uvede jej do kontrastu s velmi extrémně formulovanou alternativou (Uhl, 2008). My se však snažíme tohoto „falešného dilematu“ dvou odlišných pozic vyvarovat a poukazujeme na fakt, že pohled by se neměl zužovat jen na dva extrémní přístupy „obhajování“ nebo „zavrhování“, ale měl by se racionálně u každé návykové látky vyskytovat někde ve středu tohoto pomyslného kontinua.

● 8 ZÁVĚR

Média spojují užívání konopných drog s trestnou činností ve větší míře než v případě užívání alkoholu. Tento rozdíl je způsoben převážně tzv. primární drogovou kriminalitou. Média si dobře uvědomují riziko letálních následků akutní intoxikace alkoholem a v dlouhodobém horizontu jeho užívání dokonce upozorňují na zvýšené zhoršení zdravotního stavu uživatele. Dostatečně však neakcentují s ním spojená sociální rizika. Média spojují tato rizika u obou návykových látek s odlišnými cílovými skupinami v populaci a v případě konopných drog často mezi cílovými skupinami vůbec nerozlišují. V mediálních sděleních o konopných drogách převažují články tematicky zaměřené na opatření omezující nabídku oproti poptávce. To však v důsledku znamená, že preferují medializaci represivních zákroků oproti opatřením preventivním. Příběh konopných drog prošel za posledních dvacet let v naší společnosti velice zajímavým vývojem. Byl provázen bezpočtem kontroverzí, zvratů a řadou naprosto protichůdných a iracionálních opatření. Tento příběh, na jehož vzniku, udržování a předávání se média podílela nemalou měrou, může jistě sloužit jako učebnice neporozumění, netolerance a především neochoty vést relevantní a otevřenou diskusi o procesu a efektu opatření regulujících užívání návykových látek v našem společenském

kontextu, ve kterém je užívání zdravotně a sociálně nebezpečnějšího alkoholu nejenom tolerováno, ale často i sociálně schvalováno.

LITERATURA / REFERENCES

- Bačová, V. (2000). Sociální konstrukcionismus v psychologii. *Československá psychologie*, 44 (3), 237–246.
- Běláčková, V. (2007). Bulvarizace jako droga. *Adiktologie*, 7(1), 62–69.
- Běláčková, V. (2008). Obraz drog v evropských médiích: Odklon od kriminálních aspektů. *Adiktologie*, 8(1), 52–61.
- Berger, P. L., Luckmann, T. (1999). *Sociální konstrukce reality*. Praha: CDK.
- Brachová, H. (2004). *Užívání a uživatelé tabáku v kontextu analýzy mediálních zpráv*. Diplomová práce. Olomouc: FF UP.
- DeFleur, M. L., Ballová-Rokeachová, S. J. (1996). *Teorie masové komunikace*. Praha: Karolinum.
- Escotado, A. (2003). *Stručné dějiny drog*. Praha: Volvox Globator.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972–1977*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1994a). *Diskurz, autor, genealogie*. Praha: Svoboda.
- Foucault, M. (1994b). *Dějiny šílenství*. Praha: Lidové noviny.
- Foucault, M. (1999). *Psychologie a duševní nemoc*. Praha: Dauphine.
- Freedman, J., Combs, G. (2009). *Narativní psychoterapie*. Praha: Portál.
- Gajdošíková, H. (2008). Trestná činnost spojená s konopnými drogami. In Miovský, M. (Ed.), *Konopí a konopné drogy: adiktologické kompendium*. Praha: Grada Publishing.
- Gergen, K. (1985). The social constructionist movement in modern psychology. *American Psychologist*, 40, 266–275.
- Grohmannová, K. (2006). Stimulancia a opioidy z pohledu médií. *Adiktologie*, 6, 242–257.
- Jiráček, J., Köpplová, B. (2007). *Média a společnost*. Praha: Portál.
- Janoušek, J. et al. (1986). *Metody sociální psychologie*. Praha: SPN.
- Kováčková, K. (2005). *Užívání a uživatelé alkoholu v kontextu analýzy mediálních zpráv*. Diplomová práce. Olomouc: FF UP.
- Marešová, A. et al. (2003). *Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP).
- McLuhan, M. (2000). *Člověk, média a elektronická kultura*. Brno: Jota.
- Miovská, L., Běláčková, V., Miovský, M. (2008). Kvantifikace kvalitativních dat: obsahová analýza mediálních sdělení o drogách. In Petrjánošová, M., Masaryk, R., Láštivová, B. (Eds.). *Kvalitativní výzkum vo verejnom priestore*. Sborník příspěvků ze 7. česko-slovenské konference Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku. Bratislava: SAV.
- Miovský, M., Sochůrek, J., Gajdošíková, H. (2003). Analýza současného stavu užívání nelegálních drog ve věznicích. In Miovský, M., Spirig, H., Havlíčková, M. (Eds.). *Vězeňství a nelegální drogy*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Mravčík, V. (Ed.) (2006). *Drogy v médiích. Zaostřeno na drogy, 3*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Mravčík, V. (Ed.) (2007). *Mediální obraz drog v Evropské unii. Zaostřeno na drogy, 1*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Musil, J. (2007). *Komunikace v informační společnosti*. Praha: Univerzita JAK.
- Novák, P. (2009). Teorie sociálních reprezentací. *E-psychologie* [online]. 3(1), [cit. 22. 4. 2009]. Dostupný z [www: <http://e-psychologie.eu/pdf/novak.pdf>](http://e-psychologie.eu/pdf/novak.pdf). ISSN 1802-8853.
- Radimecký, J. (2008). Konopí a konopné drogy v kontextu drogové politiky. In Miovský, M. (Ed.), *Konopí a konopné drogy: adiktologické kompendium*. Praha: Grada Publishing.
- Sivek, V., Miovská, L., Miovský, M. (2008). Obraz užívání a uživatelů konopných drog v médiích. In Miovský, M. (Ed.), *Konopí a konopné drogy: adiktologické kompendium*. Praha: Grada Publishing.
- Štastná, L., Miovský, M., Gajdošíková, H. (2009). *Manuál kódování mediálních sdělení o drogách*. Tišnov: SCAN.
- Uhl, A. (2008). *Jak maskovat etické otázky ve výzkumu závislosti*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Vybíral, Z. (2006). Diskurzivní psychologie versus diskurzivní analýza. *Československá psychologie*, 50(6), 584–591.
- White, M. (1991). Deconstruction and therapy. *Dulwich Centre Newsletter*, 3, 21–40.
- Zábranský, T. et al. (1997). *Racionální protidrogová politika*. Olomouc: Votobia.

KLINICKÁ FARMACIE I.

Jiří Vlček, Daniela Fialová a kolektiv

První učebnice klinické farmacie u nás je primárně určena pro pregraduální vzdělávání v oboru klinická farmacie, nezbytná je ale i pro předatestační a postgraduální přípravu. Je účelně zpracovaná, prakticky orientovaná, tvoří základní zdroj informací pro práci klinických farmaceutů na lůžkových odděleních, ambulancích i při poskytování klinicky orientované farmaceutické péče v lékárnách. Díky své přehlednosti může být využita i dalšími zdravotnickými pracovníky v racionální farmakoterapii.

Grada Publishing, a.s., 168×240, šitá vazba, 376 stran, cena 599 Kč, 25,76 €, ISBN: 978-80-247-3169-8

Publikaci si můžete objednat na stránkách www.adiktologie.cz (časopis Adiktologie, online objednávka).

Redakce časopisu Adiktologie, Centrum adiktologie PK 1. LF UK v Praze,
Ke Karlovu 11, 120 00 Praha 2 / e-mail: journal@adiktologie.cz / www.adiktologie.cz

KNIHY